

VÅRDPROGRAM
Nämdö kyrkogård,
Stockholms stift

2025-03-31

UPPDRAG	
Uppdragsnamn:	344266
Titel på rapporten:	Vårdprogram, Nämndö kyrkogård, Stockholms stift
Version:	Slutversion
Datum:	2025-03-31
MEDVERKANDE	
Beställare:	Djurö, Möja och Nämndö församling
Kontaktperson:	Isabelle Öberg
Uppdragsansvarig:	Sara Lindeberg, byggnadsantikvarie
Handläggare:	Annika Söderberg, landskapsarkitekt
Kvalitetsgranskning:	Tove Nyhlén, byggnadsantikvarie och konservator
Övrigt:	<i>Bilder är tagna av Tyréns Sverige AB om inget annat anges.</i>

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING..... 4

 Bakgrund 4

 Syfte..... 4

 Läsanvisning..... 4

 Metod och källor..... 4

 Fastighetsuppgifter..... 4

FÖRUTSÄTTNINGAR..... 5

 Kulturmiljölag (KML) 5

VÄRDEBÄRARE NÄMDÖ KYRKOGÅRD 6

 Kyrkomiljö 6

 Kyrkogården 6

KRONOLOGI 7

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ 8

KYRKOMILJÖN 9

 Kyrkogårdens kontakt med vattnet 9

KYRKOGÅRDEN 10

 Huvudentré - Grindar och staket 10

 Omgärdning - Murar 11

 Träd på kyrkogården 12

 Övrig vegetation på kyrkogården 14

 Gångsystem..... 15

 Gravkvarter och gravvårdar 16

KÄLLFÖRTECKNING..... 18

INLEDNING

BAKGRUND

Tyréns har fått i uppdrag av Djurö, Möja och Nämndö församling att uppdatera församlingens vård- och underhållsplan, numera kallat för vårdprogram, för Nämndö kyrkogård. Enligt Riksantikvarieämbetets föreskrifter för kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2) ansvarar ägare till begravningsplatser som omfattas av bestämmelser i kulturmiljölagens (KML) 4 kapitel för att det finns en vård- och underhållsplan.

SYFTE

Syftet med vård- och underhållsplanen är att den ska vara ett redskap i förvaltningen av kyrkogården så att vård- och underhållsarbeten kan planeras långsiktigt med god framförhållning. Planens syfte är också att tydliggöra kyrkogårdens särskilda kulturhistoriska värden som enligt Kulturmiljölagen, KML, ska underhållas och vårdas så att de inte minskas eller förvanskas. Vård- och underhållsplanen ska även vara ett underlag för planering av ansökan om tillstånd enligt KML. Vård- och underhållsplanen är ett kunskapsunderlag som riktar sig till förtroendevalda och anställda i församlingen. Det ska ge stöd i beslut som rör kyrkogårdens förvaltning och framtida bruk.

LÄSANVISNING

Vård- och underhållsplanen består av två delar. Den första delen, här kallad vårdprogram, beskriver kort för kyrkogårdens historik och innehåller en kulturhistorisk karaktärisering, baserad på den tidigare framtagna karaktäriseringen av kyrkogården utförd av Stockholms stadsmuseum på uppdrag av Stockholms stift, 2015. Vidare beskrivs de olika delarna på kyrkogården som bedömts vara en del av det kulturhistoriska värdet, i detta vårdprogram kallade för värdebärare. Det är de delar som inom kyrkogården bedömts vara lagskyddade enligt Kulturmiljölagen (KML). För de utpekade värdebärarna inom kyrkogården anges förebyggande underhåll (FU) och planerat underhåll (PU). Vårdprogrammet innehåller även information om relevant lagskydd för kyrkogården. Vårdprogrammet bör uppdateras vart tionde år.

Den andra delen, här kallad underhållsplan, omfattar beskrivningar planerat underhåll (PU) och en kostnadsberäkning av dessa åtgärder. Planerat underhåll innebär åtgärder som är av engångskaraktär för att förhindra skada eller förvanskning. Underhållsplanen redovisas i en excellfil för att lätt kunna uppdateras när åtgärder har utförts eller nya behov tillkommer.

METOD OCH KÄLLOR

Arbetet har utförts genom inventering och fotografering på plats samt genomgång av litteratur och tidigare inventeringar och karaktäriseringar, se vidare under källförteckning.

Metoden baseras på Stockholms stifts nya metod för vård- och underhållsplaner (antagen 2022), gällande upplägg och uppdelning i vårdprogram och underhållsplan. Text avseende historik och beskrivning är hämtad från karaktäriseringen över Nämndö kyrkogård, 2015, upprättad av Stockholms Stads- museum på uppdrag av Stockholms stift, samt uppdaterad i samband med upprättandet av detta vårdprogram.

FASTIGHETSUPPGIFTER

Djurö, Möja och Nämndö församling, Värmdö kontrakt, Stockholm stift, Västerby 5:325, Nämndö socken, Värmdö kommun, Stockholms län, Uppland.

Ortofoto över del av Nämndö, Värmdö, med Nämndö kyrkogård inom vit cirkel.

FÖRUTSÄTTNINGAR

KULTURMILJÖLAG (KML)

Kyrkliga kulturminnen är skyddade enligt kulturmiljölagen (KML). Skyddet gäller för begravningsplatser som har någon del tillkommen innan utgången av år 1939, men även yngre begravningsplatser kan omfattas av tillståndsplikt efter beslut från Riksantikvarieämbetet.

Nämdö kyrkogård omfattas i sin helhet av KML.

4 kap. 1 §

Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i KML.

VÅRD OCH UNDERHÅLL AV BEGRAVNINGSPLATSER

4 kap. 11 §

I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

4 kap. 12 §

Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader, fasta anordningar som murar och portaler samt vegetation.

TILLSTÅNDSPRÖVNING FÖR BEGRAVNINGSPLATSER

4 kap. 13 §

I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning,
3. för att ändra medveten gestaltning av vegetationen.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

NÄR SKA MAN SÖKA TILLSTÅND?

Begravningsplatser ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. Förebyggande underhåll kan oftast betraktas som sedvanligt underhåll. Det vill säga att det är åtgärder som inte tillför några nya egenskaper eller funktioner till objektet. Denna typ av åtgärder kräver som regel inte tillstånd enligt KML.

Väsentliga ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet kräver däremot alltid tillstånd, se 13 §. Åtgärdens omfattning vad gäller tid, resurser eller fysisk påverkan är inte avgörande för om den är väsentlig. Det som avgör är om åtgärden är väsentlig är vilka konsekvenser åtgärden får för det kulturhistoriska värdet.

Inför planering av åtgärder som inte är löpande underhåll är det därför viktigt att ta reda på hur det man planerar att göra kommer att påverka kulturhistoriska värden. Bedömningen bör göras av någon med antikvarisk kompetens. En antikvarisk konsekvensbeskrivning är ett obligatoriskt underlag vid tillståndsansökan. Är man osäker på om åtgärden är väsentlig så är det bra att stämma av frågan med Länsstyrelsen.

VÄRDEBÄRARE NÄMDÖ KYRKOGRÅRD

Kyrkogårdens kulturhistoriska värden beskrivs genom en uppdelning av kyrkomiljön i stort och kyrkogården specifikt. De utpekade värdena inom kyrkogården benämns i vårdprogrammet som värdebärare. Värdebärarna, både inom kyrkomiljön och kyrkogården, beskriver olika aspekter och objekt som är en del av kyrkogårdens kulturhistoriska värde. För varje värdebärare beskrivs känd historik samt upplevelsen av värdebäraren. De utpekade värdebärarna inom kyrkomiljön beskriver viktiga övergripande värden för kyrkogården. Därför anges inga underhållsåtgärder kopplade till dessa värdebärare.

För de utpekade värdebärarna inom kyrkogården anges förebyggande underhåll och planerat underhåll. Underhållsåtgärderna är beskrivna med syftet att det specifika objektets kulturhistoriska värde inte ska minskas, att utseende och karaktär inte förvanskas. Objekt som inte bedömts vara en del av kyrkotomtens kulturhistoriska värde beskrivs inte i detta vårdprogram.

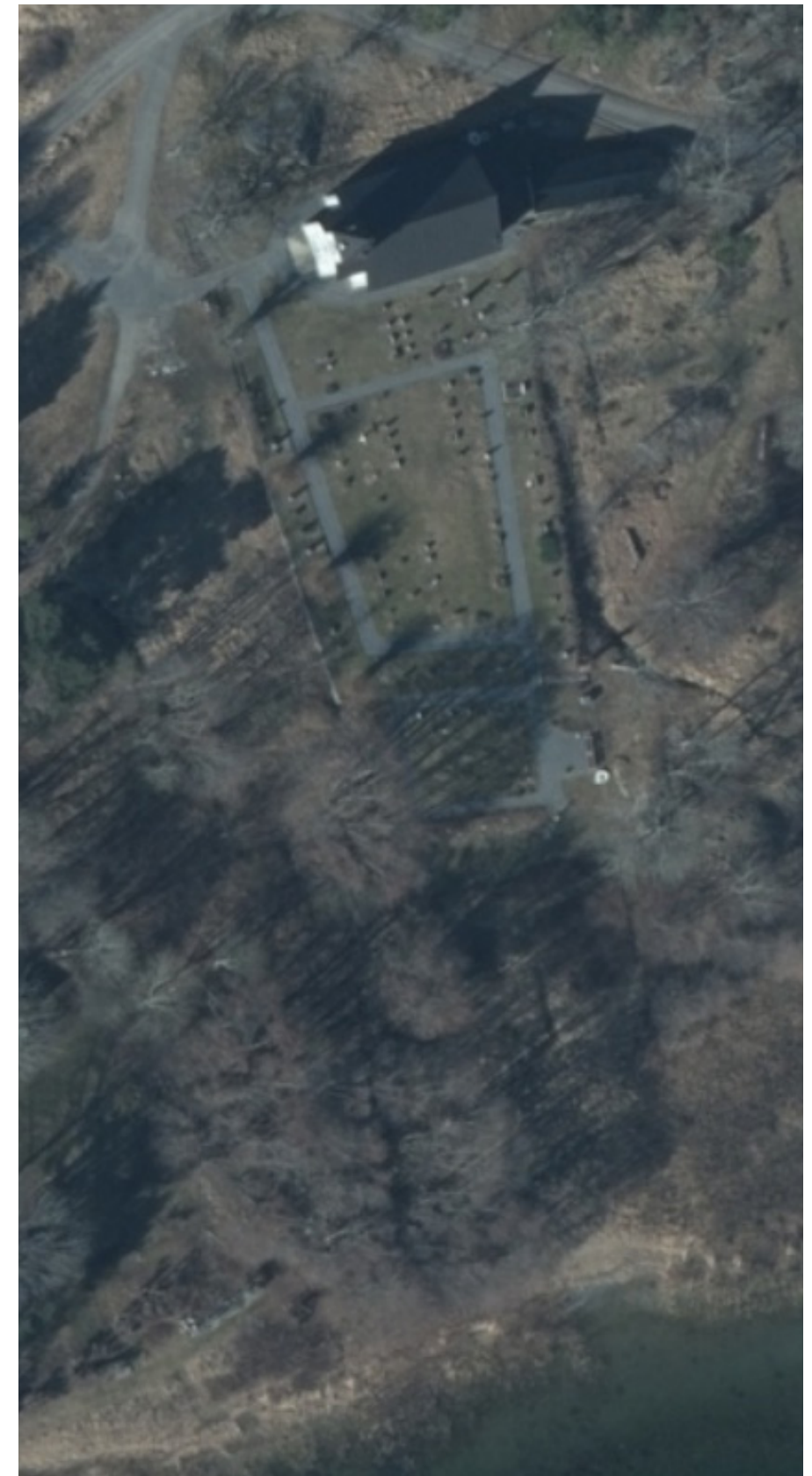
Nedan presenteras de värdebärare som identifierats inom kyrkogården liksom för kyrkomiljön. Med kyrkomiljön menas hur kyrkogården uppfattas och är en del av den omgivande miljön.

KYRKOMILJÖ

- Kyrkogårdens kontakt med vattnet

KYRKOGÅRDEN

- Huvudentré - Grindar och staket
- Omgärdning - Murar
- Träd på kyrkogården
- Övrig vegetation på kyrkogården
- Gångsystem
- Gravkvarter och gravvårdar

Ortofoto över Nämndö kyrkogård.

KRONOLOGI

1600-talets första hälft. Kyrkogården anläggs i samband med uppförandet av Nämdös första kända kapell. (Bergman 1987, Låt kyrkorna berätta)

1876. Nämdö nuvarande kyrka av trä invigs. Ritningar efter byggmästaren Gustaf Blomquist, bearbetade av arkitekt John Smedberg. (Låt kyrkorna berätta)

1932. En stenmur ersätter delvis det trästaket som inhägnar kyrkogården. (ATA, Låt kyrkorna berätta)

1939. Bårhus med vedbod uppförs öster om kyrkogårdsområdet. (Bergman 1987, Låt kyrkorna berätta)

1962. Kyrkogårdens mark utvidgas mot söder. (Låt kyrkorna berätta)

1992. Kyrkogårdens södra del tas i bruk med bland annat urngravplats och minneslund. (Låt kyrkorna berätta)

2002. Nyttillverkade grindar av Herbert Fredriksson, lika originalet. (Låt kyrkorna berätta)

2021. En kulturhistorisk gravvårdsinventering upprättas för gravanläggningarna inom kyrkogården. (Tyréns)

2004. En grind, vid huvudentrén, delvis nyttillverkad av Björn Sundberg, boende och uppvuxen på Möja, enligt gammal förlaga på den äldre grind. (Församlingen)

Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, 2014, upprättad av Stockholms Stadsmuseum på uppdrag av Stockholms stift, samt uppdaterad i samband med upprättandet av detta vårdprogram.

Nämdö kyrka sedd från minneslund.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ

Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, 2014, upprättad av Stockholms Stadsmuseum på uppdrag av Stockholms stift. Se vidare karaktäriseringen för en sammanfattning över kyrkogårdens kulturhistoriska värden under rubriken Kulturhistorisk karaktäristik.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV KYRKOGÅRDEN

- Kyrkogårdens starka öppna kontakt med vattnet.
- De hamlade lindarna och asken längs kyrkogårdens västra sida.
- Almen strax innanför grinden.
- Kyrkogårdens grind uppförd efter ursprunglig förlaga.
- Bogårdsmurens sträckning i väster och söder.
- De äldre gravvårdarna på den västra delen av kyrkogården samt samlingen med äldre gravstenar på den sydöstra delen.

En av de hamlade lindarna.

Grusgången som går längs med kyrkogårdens västra sida, från huvudentrén med vy ner mot vattnet.

Vy mot huvudentrén till kyrkogården, med den grusade ytan framför kyrkans huvudentré i förgrunden. Askén till vänster i bild är svårt angripen av askskottsjuka.

Del av den terrasserade kallmuren intill minneslunden.

KYRKOMILJÖN

KYRKOÅRDENS KONTAKT MED VATTNET

KUNSKAPSVÄRDE

Kyrkogårdens sjönära läge och den öppna kontakten med vattnet är viktigt för upplevelsen av platsen som har hävd sedan första hälften av 1600-talet. Kyrkogårdens enkla och naturliga utformning med den svagt sluttande grässlätten mot vattnet utgör dess karaktär.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård 2015, s. 8)

UPPLELSEVÄRDE

Vattenkontakten är viktigt och antagligen helt avgörande för hur platsen för kyrkogården en gång i tiden valdes. Sikten mot vattnet är vid inventeringstillfället god och den mesta av vegetationen på kyrkogården är så låg att man ser över den. En al nere vid stranden håller dock på att växa upp i siktlinjen.

ANTI-KVARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential

Landhöjningen har gjort att kyrkogårdens gräns vid stranden har en otydlig utbredning. Marken mellan kyrkogården och strandlinjen ägs därför inte av någon i nuläget. Det är viktigt att kyrkogården får behålla sin anknytning till vattnet, med fri sikt mot sjön. Det vore en fördel om kyrkans rätt att drifta marken fram till strandlinjen kunde fastslås. Frågan bör utredas vidare.

Förebyggande underhåll (FU):

Årlig röjning av sly för att bibehålla fri sikt ner mot vattnet.

Planerat underhåll (PU):

Alen vid stranden bör tas ner för att behålla utblick mot vattnet. För att inte behöva upprepa utförandet med jämna mellanrum rivs även stubben.

Kyrkogårdens utblick mot vattnet. Nere vid stranden växer en al, vilken syns mitt i bild.

Flygfoto över kyrkogården med fastighetsindelning. Nuvarande strandlinje syns svagt under blåskrafferad yta.

KYRKOGÅRDEN

HUVUDENTRÉ - GRINDAR OCH STAKET

KUNSKAPSVÄRDE

Grinden utgörs av en vitmålad pargrind av trä med grindstolpar av blocksågat timmer avtäckta med nätta kopparhättor. Grinden är tillverkad 2002 efter ursprungliga förlagor.

Kyrkogården saknar enhetlig omgärdning. Direkt väster om kyrkan i anslutning till kyrkogårdens enda grind löper ett trästaket som följer kyrkogårdens sträckning norr om kyrkan fram till en nyuppförd servicebyggnad öster om kyrkan. Trästaketet utgörs av ett omålat så kallat häststaket med grova fyrkantsstolpar med sågade spetsar och två horisontella plank.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkotomt, 2015, s. 3 och 4)

UPPLELSEVÄRDE

Omgärdningen i form av ett trästaket ger en enkel karaktär till inramningen av kyrkogården, en enklare karaktär som är typisk för kyrkogårdar i skärgården. I tomtgräns mot öster finns ett trästaket av mer provisoriskt karaktär, med smalare stolpar. Detta är grannfastighetens staket och inte en del av kyrkogården.

ANTIKVARIISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

Staketet längs med den östra tomtgränsen byts med fördel till ett staket likt det norr om kyrkan för att få en mer enhetlig och ordnad omgärdning av kyrkogården.

Förebyggande underhåll (FU):

Sedvanligt underhåll och årlig/kontinuerlig översyn av staketet för att upptäcka eventuella skador.

Staketet tvättas vid behov, vid biologisk påväxt.

Planerat underhåll (PU):

Staketet och grinden är i nuläget i relativt gott skick.

Staket strykes med tjära vart 5:e år med en produkt likt befintlig yta. Grindar bättringsmålas med vitpigmenterad linoljefärg, gångjärn och beslag målas med svartpigmenterad linoljefärg ca vart 10:e år.

Kyrkogårdsgrinden och huvudentrén till kyrkogården. Renoverad och delvis nytillverkad under 2024.

Omgärdande trästaket norr om kyrkan. Staketet renoverades till stora delar under 2021.

OMGÄRDNING - MURAR

KUNSKAPSVÄRDE

Längs kyrkogårdens västra sträckning löper en terrassmur av enkellagd, kallmurad fältsten. På delar av muren växer liguster som bildar häckpartier. Den ursprungliga kyrkogårdens utbredning åt söder avgränsas även den av en kallmurad terrassering.

1992 ersätts delar av trästaketet av stenmur. Oklart vilken sträckning men troligtvis söder om den västra entrén.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, s. 3)

UPPLELSEVÄRDE

Muren är ungefär en halvmeter hög och separerar kyrkogården från omgivande naturmark. Mur-omgärdningar eller murar inom kyrkogårdar är en typ av avgränsning och omgärdning som blivit en viktig karaktärsskapande del av kyrkogårdar. Detta grundar sig i att murar symboliskt visar att det är vigd mark och då muromgärdning av kyrkogårdar skrevs in som krav i kyrkolagen från 1686.

ANTIKNVARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

Vid nedgången till urngravlunden är det ett uppehåll i muren där skillnad i marknivå tas upp av en träkant. Att byta ut träkanten mot exempelvis en stenkant skulle ge ett mer sammanhållet och beständigt uttryck.

Förebyggande underhåll (FU):

Kontroll av muren, med fokus på eventuellt bortfall av fog och utskjutande stenar 1 ggr/år. Borttagning av oönskad vegetation.

Planerat underhåll (PU):

Det förekommer flera skador på murarna i form av kalvade partier med uttryckta stenar samt bortfall av stenar och vedartat ogräs. Muren bör, på grund av ovan nämnda skador, läggas om inom ca 2-5 år.

Eventuell omläggning vid kalvade partier och utskjutande stenar ca vart 30:e år.

Åtgärder på murarna kräver tillstånd från Länsstyrelsen och stäms av med Länsstyrelsen och medverkande antikvarie.

Den södra muren som vetter mot kyrkogårdens minneslund

På bilden syns att krönsten har fallit ut längs murens västra sträckning.

TRÄD PÅ KYRKOGÅRDEN

KUNSKAPSVÄRDE

Längs med kyrkogårdens västra del står en rad med tre lindar och en ask, samtliga hamlade. I anslutning till stigluckan i väster står en ligusterhäck samt en alm med utvuxen krona. En stor ask står intill kyrkan på kyrkogårdens nordöstra del. Tidigare fanns där ytterligare en ask samt en stor ek men dessa togs ner i samband med att kyrkogården utvidgades 1992.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, s. 3)

UPPLELSEVÄRDE

Träden är en viktig del av kyrkogårdens karaktär. Då vissa av träden har en hög ålder bidrar de med ett tidsdjup på kyrkogården.

ANTIKNVARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

Både trädslagen ask och alm är drabbade av smittsamma sjukdomar, almsjukan respektive askskottsjukan. Det kan beaktas i plan för skötsel och förnyelse av träd. På Nämdö kyrkogård är bara asken drabbad av askskottsjuka.

Förebyggande underhåll (FU):

Årlig kontroll. Skadade och döda grenar beskärs.

Planerat underhåll (PU):

Den hamlade asken intill kyrkogårdsmuren har befunnits vara angripen av myror och bevuxen med svamp. Antagligen innehåller den mycket död ved och håller på att dö. De övriga hamlade träden, lindarna har av arborist bedömts vara i god kondition. Almen vid grinden och den stora asken upplevs vara i gott skick.

Planera åtgärder för den gamla asken. Då asken sannolikt uppfyller kriterier för särskilt skyddsvärda träd (träd som är mer än 130 år gamla), behöver man samråda med länsstyrelsen för åtgärder. Med tanke på askskottsjukan är återplantering av en ny ask inte lämpligt. Asken kan därför ersättas med en lind av samma art som övriga lindar på kyrkogården. Artbestämning görs enklast sommarhalvåret.

Fortsatt hamling av lindar, var 3:e år.

Gällande underhåll, se trädvårdsplan av Harald Kratchmer från 2022.

Kyrkan med en alm till höger om grinden och den hamlade asken till vänster.

En av de nyhamlade lindarna som står längs med Västra kanten av kyrkogården.

Raden av hamlade träd längs med den västra sidan av kyrkogården.

En hamlad lönn med gult lövverk placerad på kyrkogårdens sydöstra hörn. Den uppvuxna asken söder om kyrkan står utanför kyrkogårdens tomt, på grannfastigheten.

Alm och parksoffor på den norra delen av kyrkogården, intill huvudentrén.

Den svårt angripna asken, söder om huvudentrén till kyrkogården. Ingångshål för myror syns överallt på den hamlade askens stam.

ÖVRIG VEGETATION PÅ KYRKOGÅRDEN

KUNSKAPSVÄRDE

En ligusterhäck återfinns även på kyrkogårdens östra sida. På grannfastigheten öster om kyrkan står ett flertal askar och almar. Buxbom, järnek och ölandstok förekommer kring enstaka gravvårdar, men den vanligaste perennen är lavendel. Det återfinns även ett mindre björnbärssnår på den terrasserade mursträckningen i söder. Ölandstok återkommer i form av en häck intill minneslunden.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård 2015, s. 8)

Förutom ligusterhäcken på kyrkogårdens östra sida finns även spridda planteringar av liguster längs västra sidan, vid entrén och muren samt vid passagen mot kyrkogården utvidgning mot söder.

Mellan minneslund och askgravlund växer en häck av ölandstok, en ros och perennplantering. Vid inventeringen såg perennplanteringen vildvuxen ut. Mot väster vid minneslunden växer en rad av uppstammade schersminbuskar mot väster. Söder om askgravlund mot naturmarken växer ett blandat buskage av vildare karaktär.

UPPLEVELSEVÄRDE

Häckarna inom kyrkogården är delvis rumsbildande. På Nämdö är häckarna glesa och vildvuxna vilket minskar ett formellt intryck.

ANTIKNARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

Så in ytterligare ängspluggplantor i ängspartier. Överväga att göra om perennplantering vid minneslund för att få bort långlivade ogräs.

Förebyggande underhåll (FU):

Slätter av ängsytor årligen, uppsamling av hö. Årlig kontroll av häckar och perennplanteringar, för att bedöma skick. Häckar klipps årligen för att behålla avsedd form. Sjuka och skadade delar avlägsnas. Ogräsbekämpning.

Planerat underhåll (PU):

Ligusterpartierna upplevs i vissa partier som svagväxande och glesa nertill. Enligt uppgift har kyrkogården stora problem med betande hjortar.

Om det finns ett alternativ till häck som hjortar ogillar så byt ut ligusterhäck. Ställ gärna ut provplantor för kontroll innan omplantering av hela häcken. Måbär, sibirisk ärtbuske eller hagtorn är exempel på arter som skulle kunna fungera. Av de vintergröna kan buxbom vara ett alternativ.

Fyll i lucka i häck av ölandstok.

Ligusterhäck omgärdar kyrkogården i väster. Den är angripen av hjortar men fyller sin funktion som avgränsning och omgärdning.

Mindre ligusterhäck intill huvudentrén. Dessa buskar skulle kunna flyttas i och med att det finns ett bakomliggande staket som markerar för kyrkans omgärdning och då häcken är angripen av hjortar.

GÅNGSYSTEM

KUNSKAPSVÄRDE

Grusgången kantas av betongsten med frilagd ballast. Kvarteret för urngravar inramas av en enkel träram som håller jorden på plats.

Kyrkogården saknar belysning.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, 2015, s. 5)

UPPLELSEVÄRDE

Anläggningsdelar av betong med frilagd ballast var vanligt i anläggningar från 1960- och 70-talet och visar på en del av utvecklingen inom kyrkogården över tid.

ANTIKNVARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

Grusgångarna bör behålla sin beläggning med grått grus i en fraktion på ca 5 mm. För tillgänglighetsanpassning av grusgångar med antikvarisk hänsyn kan man förstärka överbyggnaden. Schakta ut 200 mm, ca 150 mm bärlager (0-32 mm), 30 mm packat stenmjöl (0-8 mm) och ovanpå det ett lager grått stenkross 10-20 mm (2-5mm).

Förebyggande underhåll (FU):

Sedvanligt underhåll såsom ogräsbekämpning, krattning, påfyllning av grus.

Planerat underhåll (PU):

Grusgångarna bedöms vara i gott skick. Vid upprustning av grusgångarna används ett grått grus i en fraktion på ca 5mm.

Upprätning av utfallna kantstenar vid behov.

Grusyta framför kyrkan och kyrkotrappan.

Grusgångar mellan gravkvarteren. Kantsten av så kallad dansk sjösten.

GRAVKVARTER OCH GRAVVÅRDAR

KUNSKAPSVÄRDE

Kyrkogården omfattar endast fyra kvarter, av varierad storlek och form. Kvarteren är gräsbevuxna och separeras av en grusad gång som löper från stigluckan i väster runt det dominerande kvarteret i mitten av kyrkogården och vidare ner till kvarteret för urngravar samt minneslunden.

Gravvårdarna är i huvudsak ordnade i nord-sydliga rader och utgörs av mestadels låga stenar samt träkors. På den yttersta delen åt väster återfinns några gravvårdar med mer högresta stenar. Enstaka gravvårdar har stenramar och det är sparsmakat med växtlighet. Ett förhållandevis stort antal stenar har lagts ner på grund av fallrisken. Gravvårdarna är heller inte särskilt gamla då det var träkors som dominerade vid gravsättningarna förr och dessa har helt enkelt försvunnit.

Kyrkogården utvidgas åt söder 1962 men togs inte i bruk förrän 1992 då plats för urngravar och minneslund genomfördes.

Minneslunden är belägen längst söderut närmast vattnet och avgränsas från kyrkogården med en häck av Ölandstok. Minneslunden utgörs av en liten gräsyta med berg i dagen. Sittplats i form av en bänk finns i anslutning till minneslunden.

(Text hämtad från karaktäriseringen över Nämdö kyrkogård, 2015, s. 3, 5 och 8)

Minneslunden utgörs av två terrasser omgärdade med växtlighet, de två terrasserna avdelas av en perennrabatt, en häck av ölandstok, en rad med schersminbuskar och längst i söder en vildvuxen häck med snöbär och björnbär.

Inom askgravlunden finns ett ankare utställt på en gräsmatta man inte ska beträda.

Arbete med att resa upp gravar är påbörjat och en kulturhistorisk gravvårdsinventering utfördes år 2021 av Tyréns.

UPPLEVELSEVÄRDE

Kyrkogården har många bevarade äldre gravvårdar i varierande utförande, både gällande gravvård och kringgårdning, som bidrar till kyrkogårdens ålderdomliga karaktär. Gravvårdarna bidrar genom sina inskriptioner till ett tidsdjup på kyrkogården. Med är en källa till berättelser om vilka som varit en del av platsen i historisk tid, med personhistorisk information liksom samhällig information i form av exempelvis titlar och befattningar. Gravanläggningarna ger även en bild av äldre tiders gravsättning.

Inom gravkvarteren har gräset på sina ställen släppts upp och fått bli ängsmark. Ängsmark på kyrkogårdar är inte historiskt främmande, utan närmare en ursprunglig karaktär inom kyrkogårdar än nutidens välklippta gräsmattor. Ängsmark i kombination av äldre gravvårdar kan ge en upplevelse av en äldre typ av kyrkogårdsmiljö.

Minneslunden är liten och enkel i sin utformning med en mer informell karaktär.

Äldre träkors som fortfarande finns kvar på kyrkogården. En typ av gravvård som var mer vanlig förr men som försvunnit på många kyrkogårdar då det inte är ett lika beständigt material som exempelvis sten och gjutjärn.

Gravarna vid terrassmuren i väster.

ANTI-KVARISK KOMMENTAR

Utvecklingspotential:

För att förstärka karaktärsskillnaden mellan minneslunden och naturmarken mot stranden kan blandhäcken med snöbär i söder bytas ut mot annan låg friväxande eller klippt häck.

Träkanten som kringgärdar gräsmattan skulle kunna bytas mot exempelvis storgatsten.

För att undvika ovälkommet trampande inom askgravlunden kan ankaret flyttas så att det istället står intill sittplatserna, då askgravlunden inte bör beträdas.

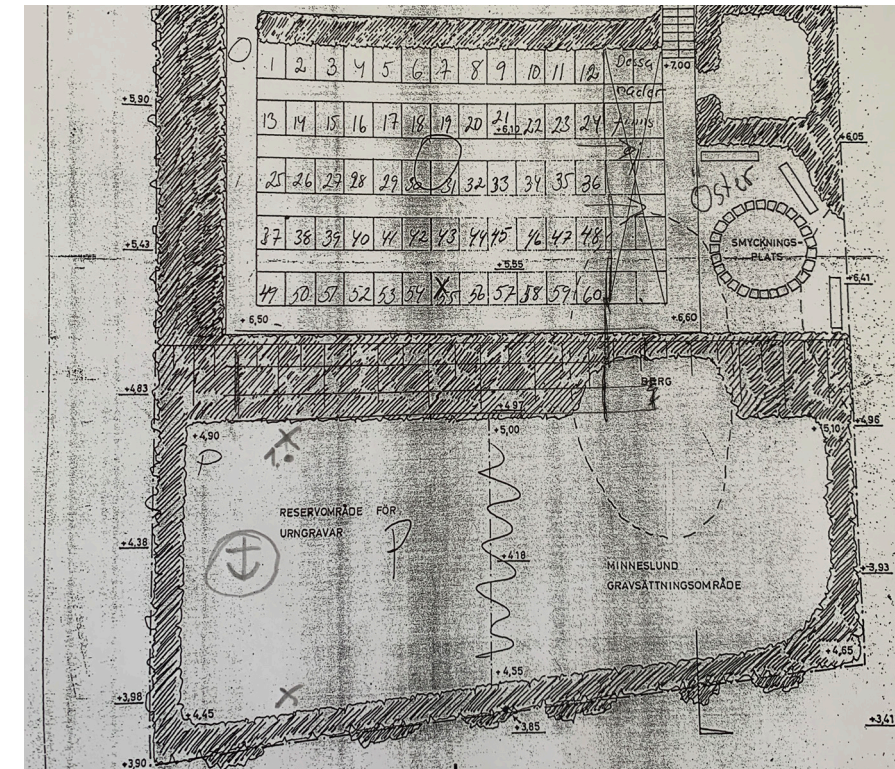
Förebyggande underhåll (FU):

Årlig kontroll av växtmaterial för att undersöka om det finns luckor och om växterna är friska. Ogräsrensning och sedvanlig skötsel.

Bibehåll ängsmark på utsatta platser inom kyrkogården.

Planerat underhåll (PU):

Se *Kulturhistorisk gravvårdsinventering, 2021-07-15, Tyréns* för åtgärdsförslag gällande de kulturhistoriskt utpekade gravvårdarna inom kyrkogården.

Ritning över urn och minneslund från 1989, senare anteckning visar ett ankarsymbol. Minnesplats med rund stensättning har inte blivit anlagd.

Minneslund med utsikt ner över vattnet.

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR

Karaktäriseringen av Nändö kyrkogård, Stockholms stift, 2014.

OTRYCKTA KÄLLOR

Information från församlingen.

FOTOGRAFIER

Nulägesbilder är tagna av Tyréns, 2024.

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986

TYRÉNS